

Nienke Bleker

'Ter bevordering van de belangen van plattelandsvrouwen'

De betekenis van de Nederlandse Bond van Plattelandsvrouwen in Groningen en haar educatieve activiteiten tijdens de 'stille' jaren vijftig.

De jaren vijftig worden vaak gekarakteriseerd als een conservatieve periode. Een periode van stagnatie, een actieve gezinspolitiek en weinig belangrijke ontwikkelingen wat betreft vrouwenemancipatie. Kortgezegd ogen de jaren vijftig dus 'stil'. De Nederlandse Bond van Plattelandsvrouwen bewijst echter dat dit beeld niet helemaal klopt. Juist gedurende dit decennium groeide de vereniging enorm en heeft het zich op allerlei vlakken ingezet voor de ontwikkeling en emancipatie van plattelandsvrouwen. In dit artikel zal besproken worden hoe de Afdeling Groningen van de NBvP tijdens de jaren vijftig van betekenis is geweest voor de plattelandsvrouwen uit de gebieden rondom de stad.

Introductie

Wanneer historici over feminisme schrijven, focussen zij zich met name op de eerste en tweede feministische golf. De jaren daartussen, en met name de jaren vijftig, worden gekarakteriseerd als een periode van stagnatie of zelfs achteruitgang als het gaat om vrouwenemancipatie. Hoewel er na de Tweede Wereldoorlog onder verschillende vrouwenverenigingen de wil was om tijdens de wederopbouw meer rechten en politieke en publieke ruimte op te eisen, kwam daar dankzij de actieve gezinspolitiek die de regering na de oorlog voerde weinig van terecht.¹ Politici waren bang dat de oorlog de moraal ernstig had aangetast. Zij hoopten de vooroorlogse normen en waarden te

herstellen door uitbreiding en aanscherping van het beleid waarin de centrale positie van het gezin, met daaraan verwant de traditionele rol van de vrouw als moeder en huisvrouw, in de Nederlandse samenleving werd benadrukt.² De jaren vijftig worden daarom vaak gezien als een conservatieve periode: de 'stille' jaren vijftig.

Toch vonden er in deze jaren wel degelijk en aantal belangrijke veranderingen plaats. Zo was er de wetswijziging naar aanleiding van motie-Tendeloo, waardoor de handelingsonbekwaamheid van gehuwde vrouwen in 1956 werd opgeheven. Daarbij was er sprake van een stijging in de deelname van meisjes in het secundair onderwijs en in het aantal betaald werkende vrouwen.³ Historica Anneke Ribberink karakteriseert bovengenoemde ontwikkelingen echter als vorm van continuïteit omdat deze vaak, al dan niet met moderne invulling, aansloten op het traditionele vrouwbeeld van de jaren vijftig.⁴ Wel hadden veel vrouwen gedurende deze naoorlogse periode een zeer actief verenigingsleven, waarvan een aantal verenigingen in nauw contact stond met de regering om zo belangen van vrouwen te verdedigen.⁵ Het merendeel van de vrouwen was echter lid van een gezelligheids- of kerkelijke vereniging en allerminst van een politieke organisatie.⁶ Daarbij bleef ook bij de vrouwenorganisaties het traditionele gezinsdenken een prominente rol spelen.⁷

De hierboven besproken ontwikkelingen zijn gebaseerd op onderzoek naar hoofdzakelijk stedelijke gebieden en sociale groepen. Historica Margreet van der Burg poogt in haar boek *'Geen tweede boer'* deze trend te doorbreken door in haar onderzoek de focus te leggen op de educatie van plattelandsvrouwen in Nederland. Waar andere historici de ontwikkelingen op het gebied van onderwijs en onderwijsparticipatie van meisjes in de jaren vijftig zagen als continuering, veronderstelt Van der Burg dat juist het landbouwonderwijs vernieuwend was en tevens van groot belang voor de emancipatie van plattelandsvrouwen. Van der Burg wijst ook op de actieve rol van vrouwenorganisaties in de jaren vijftig. Deze organisaties boden en stimuleerden de educatie voor plattelandsvrouwen en maakten zich hard voor de belangen van deze vrouwen.⁸ Eén van deze organisaties, de Nederlandse Bond van Plattelandsvrouwen, groeide juist tussen de twee feministische golven uit tot de grootste onder de vrouwenorganisaties in Nederland.⁹ De jaren vijftig blijken zodoende minder 'stil' dan allicht in eerste instantie gedacht, vooral op het platteland.

De Nederlandse Bond van Plattelandsvrouwen werd opgericht op 17 oktober, 1930. De oprichting is gerelateerd aan de landbouwmodernisering

die in Nederland vanaf de tweede helft van de negentiende eeuw plaatsvond. Verschillende landbouworganisaties probeerden het platteland en het agrarische proces te moderniseren en zagen hierbinnen ook een rol voor de vrouw. Het bleek voor deze organisaties echter lastig vrouwen hierbij te betrekken.¹⁰ Zodoende sloeg een aantal vrouwen in 1929 de handen ineen en besloten zij een algemene landbouworganisatie specifiek voor vrouwen op te richten.¹¹ Zij vonden het tijd dat de vrouw zich zou ontdoen van haar achtergestelde positie ten opzichte van de man en dat zij meer betrokken raakte bij het reilen en zeilen van de sector en het platteland.¹² Omdat het gezin en het bedrijf binnen de landbouwsector in grote mate verweven waren, achtten zij het noodzakelijk dat de vrouw werd 'opgenomen in het denken en doen van het bedrijf'.¹³ Door de landbouwmodernisering ontstond tevens meer vrije tijd. Deze vrije tijd zou nuttig kunnen worden besteed bij de eigen landbouworganisatie voor plattelandsvrouwen. De vrouwen zouden via en dankzij de organisatie een waardevolle bijdrage aan de landbouwmodernisering, het bedrijf, het gezin en de maatschappij kunnen leveren.¹⁴

Het hoofddoel van de Bond werd 'de bevordering van de belangen in den ruimste zin, van boerinnen en andere plattelandsvrouwen'.¹⁵ De Bond wilde het plattelandleven verbeteren, vrouwen helpen met hun persoonlijke ontwikkeling en zorgen dat er meer waardering voor het platteland en zijn tradities zou komen.¹⁶ Ook het sociale aspect van de vereniging werd benoemd in de doelstellingen. Een goede sfeer en veilige omgeving was volgens het hoofdbestuur van cruciaal belang, omdat dit voor de plattelandsvrouwen stimulerend zou werken.¹⁷ De organisatie moest gezellig zijn, maar wilde haar leden tevens de kans geven na te denken over de problemen die de moderne tijd met zich meebracht en hen aansporen zelf met oplossingen te komen.¹⁸ De Afdeling Groningen, die in dit artikel centraal zal staan, voegde aan deze algemene doelstellingen bij hun oprichting in 1947 ook nog toe het streven naar het verkleinen van de tegenstellingen tussen de stad Groningen en het omliggende platteland.¹⁹

De Bond en de Afdeling wilden hun doelen bereiken door het houden van vergaderingen, het geven van voordrachten en het organiseren van cursussen en excursies.²⁰ De activiteiten die zij voor hun leden organiseerden bevatten vrijwel altijd een educatief element. Op deze manier probeerde de vereniging een plek te creëren waar zelfontwikkeling, ontplooiing en emancipatie werden gestimuleerd. In dit artikel zal eerst worden toegelicht waarom educatie belangrijk is voor de ontwikkeling en emancipatie van

plattelandsvrouwen. Vervolgens zullen een aantal educatieve activiteiten van de Afdeling Groningen van de NBvP worden besproken om aan te tonen hoe de Afdeling in die 'stille' jaren vijftig toch veel voor vrouwen en hun ontwikkeling en emancipatie heeft betekend.

Educatie en emancipatie

Educatie wordt al lange tijd gezien als één van de belangrijkste drijfveren van maatschappelijke vooruitgang en emancipatie, zowel door wetenschappers als door twintigste-eeuwse hervormers en feministen.²¹ Het biedt de mogelijkheid tot ontplooiing en zelfontwikkeling, maar leert ook om kritisch naar de samenleving te kijken.²² Wat de sociale positie van vrouwen betreft, zou de combinatie van deze twee zorgen voor een groter bewustzijn van de eigen positie in zowel de privé als publieke sfeer en de handvaten bieden om eventueel iets aan deze positie te veranderen.²³ Maar waarom heeft educatie deze emancipatorische uitwerking?

Om deze vraag te beantwoorden wordt zowel het werk van Naila Kabeer als dat van Amartya Sen gebruikt. Kabeer heeft onderzoek gedaan naar de *empowerment* van vrouwen. Dit definieert zij als het proces waarin vrouwen in toenemende mate zelf keuzes over hun eigen leven kunnen maken, waar dit hen eerder werd ontnomen.²⁴ Het is een dynamische ontwikkeling waarbij vrouwen middelen verwerven die hen in staat stellen hun eigen stem te ontwikkelen en eigen ambities te vervullen. Door deze middelen krijgen ze inzicht in hun eigen identiteit en eigen kunnen. Onder deze middelen verstaat Kabeer onder andere educatieve middelen zoals scholing, de ontwikkeling van vaardigheden en zelfredzaamheid, maar ook sociale middelen zoals deelname aan organisaties, contacten met *peers* en rolmodellen.²⁵ Dit zijn stuk voor stuk componenten die terug te vinden zijn bij de activiteiten van de NBvP.

Maar waarom hebben uitgerekend deze middelen zo'n groot effect op de emancipatie van plattelandsvrouwen? Amartya Sen stelt dat ieder mens bestaat uit verschillende identiteiten op basis van de sociale groepen waar de desbetreffende persoon toebehoort. De interesses, de gedachten en het gedrag worden beïnvloed door deze verschillende identiteiten.²⁶ De familie-identiteit kan in sommige gevallen dermate van invloed zijn dat dit ten koste gaat van de individuele identiteit en het persoonlijke welzijn. Dit is vaak het geval bij plattelandsvrouwen. Zij zijn sneller geneigd te kiezen voor het collectief belang, in dit geval het boerenbedrijf, omdat het eigen belang, het

huishouden en het bedrijf in grote mate verweven zijn. Sen meent dat dit de traditionele ongelijkheid tussen man en vrouw in stand houdt. Vermeende eigenwaarde speelt hierbij ook een rol. Vrouwen kiezen soms niet voor hun eigen belang en ontwikkeling, omdat ze hun minderwaardige sociale status zich eigen hebben gemaakt.²⁷ Volgens Sen kan educatie zorgen voor een veranderde perceptie van individualiteit en eigenwaarde, wat vervolgens weer kan zorgen voor sociale veranderingen.²⁸

Zowel Van der Burg als Sen stellen dat de werkzaamheden binnen het huishouden en het bedrijf worden verdeeld op basis van hoe er over sekse wordt gedacht, omdat dit zou leiden tot optimale productie. Zo mochten vrouwen wegens gebrek aan gedegen voorkennis vaak alleen niet-agrarische werkzaamheden of het ongeschoolde 'inspringwerk' verrichten.²⁹ De vrouwen accepteerden dit, omdat ze zo toch het gevoel hadden bij te dragen aan het collectieve welzijn. Hierdoor werden zij als het ware medeplichtig aan de instandhouding van deze rolverdeling.³⁰ Volgens Sen ontstaat door deze rolverdeling ook een asymmetrie wat betreft de kansen op educatie en persoonlijke ontwikkeling. Plattelandsvrouwen krijgen minder kansen, omdat men deze kansen niet ziet als iets wat het collectieve ten goede komt. De scholing die ze wel krijgen is gericht op sekse-gerelateerd werk. De rolverdeling blijft zo in stand en de ongelijke kansen zorgen voor een slechte onderhandelingspositie van vrouwen.³¹

Educatie kan hier verandering in brengen, doordat het leren van bepaalde vaardigheden kan zorgen voor een betere onderhandelingspositie binnen de familie en het bedrijf. Het opdoen van vaardigheden kan namelijk zorgen voor het leveren van een grotere bijdrage aan de productie van het bedrijf, wat weer zorgt voor een betere positie, aldus Sen.³² Het bedrijf wordt hierdoor iets waar vrouwen actief aan kunnen deelnemen en over kunnen meepraten.³³ Daarnaast wijst onderzoek uit dat educatie, evenals de toegenomen bijdrage dankzij educatie, kan zorgen voor toename in zelfvertrouwen, eigenwaarde en zelfverzekerdheid.³⁴ Bijkomend kunnen de vrouwen door educatie een beter beeld krijgen van de maatschappij en van wie zij zijn als individu, los van de familie en het boerenbedrijf. Sen ziet dit als een belangrijke motor voor sociale verandering.³⁵ Wanneer de vrouwen een beter beeld hebben van wie zij zijn, volgt vaak ook een vergroot inzicht in de sociale situatie van hun omgeving en de vaardigheid hier kritisch op te reflecteren.³⁶ Deze inzichten staan niet per direct gelijk aan actie en verandering, maar tezamen met een verbeterde onderhandelingspositie en toegenomen zelfvertrouwen kunnen er wel stappen in die richting gezet worden.

Maar niet alleen het vergaren van kennis, het ontwikkelen van vaardigheden en de gevolgen hiervan zijn belangrijk voor de ontplooiing en zelfontwikkeling van plattelandsvrouwen. Verschillende wetenschappers, waaronder Naila Kabeer, wijzen erop dat de omgeving waarin dit gebeurt ook van groot belang is.³⁷ Organisaties zoals de NBvP zorgen voor een veilige ruimte, contacten met gelijkgestemden en moedigen discussies en participatie aan. Dit zijn belangrijke stimulansen voor *empowerment* en emancipatie. De veilige ruimte zorgt ervoor dat de vrouwen zich comfortabel genoeg voelen om zich uit te spreken. Hierdoor ontwikkelen ze assertiviteit en vaardigheden waarmee ze zich makkelijker kunnen begeven in de publieke ruimte.³⁸ De contacten met gelijkgestemden en de groepsdiscussies zorgen voor het vormen van een sociaal netwerk buiten de familie en het bedrijf. Daarbij kan de uitwisseling van ervaringen en kennis die hierbij plaatsvindt, leiden tot herkenning van en kritische reflectie op de traditionele rolverdeling binnen het gezin en bedrijf en de huishoudelijke verantwoordelijkheden die hieraan verwant zijn.³⁹

Desalniettemin zitten er ook beperkingen aan educatie als drijfveer voor sociale vooruitgang. Juist educatieve instituties en onderwijs kunnen bijdragen aan het behoud van een bepaalde sociale orde. De kennis die wordt overgedragen is immers vaak gebaseerd op bepaalde principes. De volgende generaties worden volgens diezelfde ideeën opgeleid. Zo worden deze principes gereproduceerd zonder dat men zich daar bewust voor inzet.⁴⁰ Ideeën, zoals de traditionele rol van de vrouw als moeder en huisvrouw, worden zodoende van generatie op generatie doorgegeven. Toch moet er niet te veel nadruk komen te liggen op het statische karakter van educatie. Hierin vinden immers ook voortdurend veranderingen plaats op basis van veranderingen in de samenleving. Dit was volgens historica Mineke van Essen zeker het geval voor landbouwonderwijs voor vrouwen in de twintigste eeuw, vanwege de (gewenste) modernisering van de landbouw in Nederland.⁴¹ Ditzelfde kan worden gezegd voor de NBvP en de Afdeling Groningen.

De Afdeling Groningen

Zoals in de inleiding ook al is genoemd, groeide de NBvP enorm in de naoorlogse periode. Het ledenaantal nam toe en de provinciale en lokale afdelingen schoten als paddenstoelen uit de grond. Zo ook in de stad Groningen. In de provincie waren al langere tijd lokale afdelingen en een provinciaal bestuur actief, maar in 1946 besloot een zestal vrouwen, waarvan

'Ter bevordering van de belangen van plattelandsvrouwen'

vier wonend op het platteland en twee in de stad, op initiatief van mevrouw Tonekens, dat het ook in de stad gewenst en noodzakelijk was een afdeling op te richten.⁴² Daarom vond op 16 januari 1947 de eerste vergadering van de Afdeling Groningen en Omstreken van de NBvP plaats in een café in de stad. De zes vrouwen hadden uitnodigingen verstuurd naar boerderijen in de omgeving en tevens advertenties geplaatst in verschillende kranten. Dit leidde ertoe dat de vergadering uiteindelijk werd bezocht door meer dan honderd vrouwen, wat na afloop 72 leden opleverde.⁴³

De vergadering werd voorgezeten door mevrouw Linthorst-Homan, die uiteindelijk ook de eerste presidente van de Afdeling zou worden. Hoewel zijzelf uit een gegoede familie te Meppel kwam, gingen het platteland en zijn inwoners haar nauw aan het hart. Zij was van mening dat het platteland zowel het fundament als de omlijsting van de samenleving was.⁴⁴ Tijdens deze eerste vergadering belichtte zij de noodzaak van het oprichten van de Afdeling: er zou niet langer een tegenstelling tussen vrouwen van het platteland en de vrouwen uit de stad mogen bestaan. Groningen vormt in de provincie het centrale punt waar alle draden van landbouw, tuinbouw en industrie samenkomen. De vrouw zou hier het middelpunt van moeten zijn, ongeacht welke achtergrond zij zelf heeft. De nauwe verwantschap van de vrouwen onderling zou in deze afdeling tot uiting komen.⁴⁵ Daarbij stelde mevrouw Linthorst-Homan dat zij de kenmerkende saamhorigheid van het platteland, waar men meer gemeenschappelijk aan de wederopbouw werkt, miste wanneer zij in de stad kwam. Zij hoopte dat de Afdeling dit naar de stad kon brengen.⁴⁶

Een andere doelstelling waar het bestuur op was gebrand, in lijn met de landelijke Bond, was de persoonlijke ontwikkeling van de vrouw. Door middel van het houden van lezingen en cursussen die zowel praktisch als cultureel van aard waren, wilde de Afdeling zorgen voor een 'vervolmaking van het innerlijke leven'.⁴⁷ Veelzijdigheid tijdens de vergaderingen, cursussen en excursies was hierbij van groot belang. Dit zou goed zijn voor de persoonlijke ontwikkeling. De leden zouden hierdoor nieuwe dingen kunnen proberen en zichzelf zodoende beter leren kennen.⁴⁸

De educatieve activiteiten

De hoofdactiviteit die voor leden werd georganiseerd was de algemene ledenvergadering. Deze vergaderingen waren, met uitzondering van de jaarvergadering in januari, niet bedoeld om het gevoerde beleid te bespreken,

zoals de algemene ledenvergaderingen heden ten dage, maar als een gezellig en educatief uitstapje. Deze vergaderingen werden ongeveer negen keer per jaar gehouden volgens een redelijk vaste structuur. Nadat de vergadering door de presidente geopend was en de nieuwe leden waren verwelkomd, volgde de 'zakelijke kant' van de vergadering. Hierbij werden onder andere de notulen voorgelezen en de ingekomen stukken besproken, evenals de mededelingen.⁴⁹

Vervolgens werd overgegaan op het 'gezellige' deel. In het merendeel van de gehouden vergaderingen werd hier invulling aan gegeven door middel van een lezing, voordracht of demonstratie. De lezingen gingen over de meest uiteenlopende onderwerpen en waren vaak educatief van aard. Zo was er onder andere aandacht voor de landbouw in binnen- en buitenland, de positie van de vrouw, het huishouden, maar ook voor politieke thema's zoals de atoombom.⁵⁰ De sprekers kwamen vaak van buiten de Afdeling, maar de leden kregen ook de kans zelf een voordracht te geven. Zo werden er vanaf 1952 geregeld boekbesprekingen door leden gehouden. De demonstraties waren vaak gericht op het verbeteren van het huishouden, de lichamelijke verzorging en het koken.⁵¹ De wisselende invullingen van de vergaderingen zijn in lijn met het streven van het bestuur naar veelzijdigheid.

Met name tijdens de eerste jaren na de oprichting waren veel van de lezingen gericht op het platteland. In lijn met de doelstelling van de Afdeling om de tegenstellingen tussen de Groningen en omstreken te verkleinen, werd bijvoorbeeld de verhouding tussen de stad en het platteland besproken. Zo kwam ter sprake dat stad en platteland wat betreft cultuur soms van elkaar verschilden, maar dat bruggen konden worden geslagen door elkaar te leren kennen.⁵² Veel van deze platteland-gerelateerde vergaderingen waren ook toegankelijk voor de echtgenoten. Het was voor de plattelandsvrouwen belangrijk dat de bijdrage van de Afdeling voor het platteland en de stad werd benadrukt, omdat activiteiten die de vrouwen van hun taken hielden vaak door de echtgenoten als storend werden gezien.⁵³ Deze vergaderingen zorgden onder de heren voor begrip en waardering voor de Afdeling en haar leden. Dit werkte voor de vrouwen uitermate stimulerend en gaf velen van hen ook de mogelijkheid meer tijd in de Afdeling te steken.⁵⁴ Het bleef echter, met name tijdens de eerste jaren, wel belangrijk dat de Afdeling niet te veel kostbare tijd van het bedrijf innam. Zo werd het de bestuursleden niet in dank afgenomen toen zij een vergadering op de dag van de Zuidlaardermarkt of op het hoogtepunt van het hooiseizoen organiseerden.⁵⁵

Vanaf de oprichting van de Afdeling werd er tijdens de vergaderingen ook veel aandacht aan het huishouden en het gezin besteed. Een efficiënt gerund

huishouden zou ervoor zorgen dat er meer tijd over was om aan het bedrijf te besteden. Daarnaast speelde ook het naoorlogse gezinsideaal een rol in de aandacht voor het huishouden en het gezin. Een gezond gezin en goede opvoeding zou immers het herstel van de oorlog bespoedigen. De strekking van de in november 1947 gehouden lezing 'ouders en kinderen' was dan ook dat een goede opvoeding zou leiden tot goede mensen.⁵⁶ Illustratief voor de ideeën over de grote betekenis van opvoeding was een citaat uit een lezing die gehouden werd op 15 november 1951: 'Wanneer de opvoeder de wetten van een samenleving aanvaardt, zal de goede moraal overgedragen worden op het kind.'⁵⁷

Maar vanwege de doelstellingen van de Bond en de Afdeling konden ook maatschappelijke onderwerpen niet ontbreken. In de eerste jaren werden deze met name besproken door middel van vraagpunten. Deze werden aangeleverd door de Bond.⁵⁸ Hoe de vraagpunten werden besproken, was aan de afdeling zelf. De Afdeling Groningen koos ervoor de kwesties tijdens de vergadering te bespreken in kleine groepen, waarna een aangewezen commissie vervolgens een rapport zou schrijven.⁵⁹ Zowel het landelijk als provinciale bestuur prefereerden het bespreken van de vraagpunten in discussiegroepen, omdat dit de participerende leden dwong tot nadenken en het vormen van een eigen mening.⁶⁰ In het jaar van oprichting werd besproken wat de taak van de plattelandsvrouw in de maatschappij was en hoe de vrouw kon bijdragen aan de vrede. De discussie werd ingeleid door een lezing. De conclusie was dat vrouwen de mens voortbrachten en moesten streven het beste uit zichzelf te halen.⁶¹

In de tweede helft van de jaren vijftig kwam er meer aandacht voor de rechtspositie van de vrouw. Zo kwam mevrouw Bruinsma vertellen over de samenstelling van de regering. Zij vond 'dat vrouwen zich moesten beseffen hoe belangrijk het is dat zij *mogen* stemmen.'⁶² Ook werd er vanaf 1957 aandacht besteed aan motie Tendeloo en de daaraan verwante mogelijkheid tot parttime werk.⁶³ Hierop inspelend kwam mevrouw Ebbens, het hoofd van het arbeidsbureau voor vrouwenbemiddeling, spreken over de mogelijkheden voor parttime werk en hoe haar organisatie de leden daarbij kon helpen.⁶⁴

De cursussen die de Afdeling organiseerde, al dan niet in samenwerking met het Provinciale Bestuur, waren gericht op persoonlijke ontwikkeling. De onderwerpen van deze cursussen waren eveneens zeer uiteenlopend. Veel cursussen waren landbouw of huishoud gerelateerd, maar er waren ook creatieve onderwerpen zoals handwerken of vormingsgerichte cursussen zoals 'spreken in het openbaar' of Engels.⁶⁵ Op den duur werd zelfs een

Bleker

cursus 'autotechniek' aangeboden. Aan de handwerkcursus werd jaarlijks een provinciale en landelijke handwerkwedstrijd verbonden.⁶⁶ De Bond zag de waarde in van deze handwerkcursussen en wedstrijden, omdat iets eigenhandig produceren de leden voldoening zou geven.⁶⁷ Cursussen zoals 'spreken in het openbaar' waren van belang, omdat de landelijke Bond niet alleen opgeleide vrouwen in het bestuur van de afdelingen wilde, maar ook juist de 'gewone' vrouw hiertoe de kans wilde geven.⁶⁸

Afbeelding 1: Het resultaat van de naaicursus in 1963. RHC GrA, toegangsnr. 2413, Afdeling Groningen van de Nederlandse Bond van Plattelandsvrouwen, 1947 – 2000, inv. nr. 47, fotoalbum.

De Afdeling organiseerde ook elk jaar een dagexcursie in de zomer. Tijdens deze excursies trokken de vrouwen in bussen het land in om het reilen en zeilen van het platteland in andere regio's te ontdekken. Zo werden er natuurlijk meerdere boerderijen bezocht, maar de Afdeling nam de vrouwen ook mee naar verschillende verwerkingsfabrieken. Zo kregen de dames meer kennis van wat er na de oogst met hun landbouwproducten gebeurde.⁶⁹

'Ter bevordering van de belangen van plattelandsvrouwen'

Ook werd er tijdens de excursies vaak contact gelegd met de plaatselijke afdelingen van de Bond. Naast dat het interessant was om nieuwe mensen te ontmoeten, versterkte dit het algemene verenigingsgevoel. Vanaf 1956 kregen de excursies steeds meer een cultureel karakter, bijvoorbeeld in de vorm van een museumbezoek.⁷⁰ Indien er naar aanleiding van een lezing veel interesse was om een bepaalde organisatie, plek of tentoonstelling te bezoeken, werd er soms een tweede excursie georganiseerd.⁷¹

Voor de leden was het soms lastig de tijd voor deze activiteiten te vinden.⁷² De taken die zij in het huishouden of het bedrijf verrichtten, gaven vaak minder zichtbaar resultaat dan het werk wat hun echtgenoten deden. Plattelandsvrouwen hadden daardoor vaak het gevoel nooit 'vrije' tijd te hebben.⁷³ Dat tijd vrijmaken een probleem was, bleek ook toen de presidente de dames aanraadde mee te gaan op de excursie naar de Veluwe. Een vrouw gaf aan dit eerst nog eens met haar echtgenoot te moeten bespreken. De waarde van de Afdeling werd duidelijk door de reactie van een ander lid: 'Meegaan! Ik mag ook niet, maar ik doe het toch, onze mannen vragen ons immers ook niet.'⁷⁴ Toch vond de Afdeling het verstandig de leden te overtuigen van het belang van vrije tijd en een zinvolle besteding hiervan.

Afbeelding 2: Jaarlijkse excursie in 1955. RHC GrA, toegangsnr. 2413, Afdeling Groningen van de Nederlandse Bond van Plattelandsvrouwen, 1947 – 2000, inv. nr. 47, fotoalbum.

Bleker

Daarom werd in 1957 de lezing 'een uurtje voor onszelf' georganiseerd.⁷⁵ In deze lezing werd benadrukt dat een slovende vrouw vaak geen goede vrouw en moeder was. De spreker stelde dat 'de vrouw zich bewust moest worden dat zij iemand van betekenis is, en niet, zoals vroeger vaak, iemand van het tweede plan.' De dames verdienden het om tijd voor zichzelf te nemen.⁷⁶

Conclusie

Wanneer de theorieën van Kabeer en Sen worden toegepast op de educatieve activiteiten van de Afdeling, blijkt dat deze organisatie de plattelandsvrouwen veel educatieve en sociale middelen bood. Wat betreft de educatieve middelen, hadden de vergaderingen van de Afdeling een veelzijdig programma waarbij de participerende vrouwen niet alleen kennis konden opdoen over plattelandsgerichte zaken, maar ook over huishoudelijke, algemene of politiek-maatschappelijke onderwerpen. Volgens Kabeer en Sen kan dit zorgen voor onder andere het vergaren van kennis, verruiming van de blik, een betere onderhandelingspositie in het bedrijf, maar ook vooral een kritische kijk op de eigen positie. Daarbij kregen de vrouwen de mogelijkheid nieuwe vaardigheden te ontwikkelen door middel van cursussen. Deze vaardigheden waren niet altijd praktisch, maar zorgden wel voor meer zelfinzicht, zelfvertrouwen, assertiviteit en voldoening.

De activiteiten boden de plattelandsvrouwen ook sociale middelen. Het lid worden van de Afdeling an sich zorgde voor het ontmoeten van gelijkgestemden. Ook werden nieuwe leden altijd welkom geheten, wat bijdroeg aan het creëren van een veilige ruimte. In deze ruimte werd actieve participatie vaak aangemoedigd zoals tijdens het bespreken van de vraagpunten of door middel van eigen voordrachten. Dit kon leiden tot meer assertiviteit, het makkelijker vormen van een eigen mening en een toename in zelfvertrouwen. Tevens bood de Afdeling de mogelijkheid nieuwe mensen te ontmoeten buiten de Afdeling, bijvoorbeeld op excursies of via commissies. Zo ontstond een sociaal netwerk buiten het gezin en het bedrijf.

De inhoud van de activiteiten had echter soms wel een behoudend karakter. Zo was er in lijn met het gezinsideaal van de jaren vijftig veel aandacht voor de rol van de vrouw als huisvrouw en moeder en het belang van een goede opvoeding. Dit waren dus ideeën die de plattelandsvrouwen door de Afdeling leerden of bevestigd werden. Tevens is gebleken dat de plattelandsvrouwen het soms lastig vonden tijd vrij te maken voor de Afdeling en om te kiezen voor hun persoonlijke ontwikkeling. De Afdeling reageerde

hierop door zowel de vrouwen als hun echtgenoten op verschillende manier te overtuigen van het belang de Afdeling en haar activiteiten. Ook moedigden de vrouwen onderling elkaar aan. Daarbij vond vanaf 1957 binnen de Afdeling een inhoudelijke ontwikkeling plaats en werd er steeds meer verteld over de rechtspositie van de vrouw of de mogelijkheden van parttime werk. Dit laat zien dat de inhoud van de educatieve activiteiten dus niet statisch was, maar mee veranderde met de ontwikkelingen in de maatschappij.

Door gebrek aan egodocumenten is het lastig vast te stellen wat de plattelandsvrouwen daadwerkelijk van de educatieve activiteiten van de Afdeling hebben geleerd. Desalniettemin kan, afgaande op de educatieve en sociale middelen die de Afdeling bood en de vaardigheden die Kabeer en Sen aan deze middelen verbinden, wel degelijk worden gesteld dat de Afdeling van betekenis was voor de ontwikkeling en emancipatie van plattelandsvrouwen in Groningen. Het was wellicht geen emancipatie zoals we dat heden ten dage kennen, waarbij de vrouwen politiek, juridisch of economisch gelijkgesteld werden. De dingen die de vrouwen bij de vereniging leerden waren emancipatorisch in de zin dat ze de vrouwen een groter gevoel van gelijkwaardigheid gaven, zowel binnen het gezin, het bedrijf, als de maatschappij. De plattelandsvrouw wilde haar stem laten horen, ook in die 'stille' jaren vijftig.

Noten

1. J.C.H. Blom, "Een harmonisch gezin en individuele ontplooiing. Enkele beschouwingen over veranderende opvattingen over de vrouw in Nederland sinds de jaren dertig," *BMNG – Low Countries Historical Review* 108, nr. 4 (1993): 34-35, 50.
2. Blom, "Een harmonisch gezin," 36.
3. Blom, "Een harmonisch gezin," 38-39; Anneke Ribberink, *Feminisme* (Leiden: Stichting Burgerschapskunde, 1987), 29-30.
4. Anneke Ribberink, "Afscheid van het truttigheidsimago," *Groniek: Historisch Tijdschrift*, nr. 106 (1989): 48.
5. Anneke Linders, "Vier fronten, één strijd: Mrs N.S. Corry Tendeloo in het spanningsveld van continuïteit en verandering 1945-1956," in *Een stille revolutie? Cultuur en mentaliteit in de lange jaren vijftig*, eds. Paul Luykx en Pim Slot (Hilversum: Verloren, 1997), 110-112.
6. Linders, "Vier fronten, één strijd," 112.

Bleker

7. Linders, "Vier fronten, één strijd," 111.
8. Magreet van der Burg, 'Geen tweede boer': *gender, landbouwmodernisering en onderwijs aan plattelandsvrouwen in Nederland, 1863-196* (Wageningen: Afdeling Agrarische Geschiedenis, Wageningen Universiteit, 2002), 8-10.
9. Van der Burg, 'Geen tweede boer', 19.
10. J. Brink, *Nederlandse Bond van Plattelandsvrouwen 1930-1955* (s-Gravenhage: Nederlandse Bond van Plattelandsvrouwen, 1955), 11.
11. Brink, *Nederlandse Bond*, 11.
12. Tineke Gorter en Tea Kraeima, *Strunen deur de tied: Van boerinnen en andere plattelandsvrouwen tot Vrouwen van Nu: 1934-1999: 65 Jaar NBvP, Vrouwen van Nu* (Provinciale afdeling Groningen van de NBvP, 2000), 11.
13. Brink, *Nederlandse Bond*, 13.
14. Brink, *Nederlandse Bond*, 11.
15. Regionaal Historisch Centrum Groninger Archieven (RHC GrA), toegangsnr. 3125, Provinciale afdeling Groningen van de Nederlandse Bond van Plattelandsvrouwen, 1933 – 2014, inv. nr. 1, Statuten en Huishoudelijke Reglementen van de Nederlandse Bond van Boerinnen en andere Plattelandsvrouwen, 1933.
16. RHC GrA, Provinciale afdeling Groningen van de NBvP, Statuten en Huishoudelijke Reglementen.
17. Brink, *Nederlandse Bond*, 28.
18. Brink, *Nederlandse Bond*, 32.
19. RHC GrA, toegangsnr. 2413, Afdeling Groningen van de Nederlandse Bond van Plattelandsvrouwen, 1947 – 2000, inv. nr. 1, notulen en jaarverslagen 1947-1948, jaarverslag 1947.
20. RHC GrA, Provinciale afdeling Groningen van de NBvP, Statuten en Huishoudelijke Reglementen.
21. Olutoyin Mejiuni, *Women and power: Education, religion and identity* (Oxford: CODESRIA, 2013), xviv; Van der Burg, 'Geen tweede boer,' 1-2.
22. Michael Apple, *Education and power* (Boston: Ark Paperbacks, 1985), 9, 15; Charles Tilly, *Durable inequality* (Berkeley, California: University of California Press, 1998), 243-245.
23. Nelly P. Stromquist, "Women's empowerment and education: linking knowledge to transformative action," *European Journal of Education* 50, nr. 3 (september 2015): 313.
24. Naila Kabeer, "Resources, agency, achievements: reflections on the measurement of women's empowerment," *Dev. Change* nr. 30 (1999): 437.
25. "A FRAMEWORK FOR MEASURING WOMEN'S EMPOWERMENT AT MULTIPLE LEVELS," CGIAR, geraadpleegd op 20 maart, 2020, <http://a4nh.cgiar.org/2017/05/01/a-framework-for-measuring-womens-empowerment-at-multiple-levels/>.
26. Amartya Sen, *Gender and cooperative conflicts, Wider Working Papers* (Helsinki: UNU-WIDER, 1987), 6.
27. Kabeer, "Resources," 440.
28. Sen, *Cooperative conflicts*, 7.

'Ter bevordering van de belangen van plattelandsvrouwen'

29. Van der Burg, 'Geen tweede boer,' 5.
30. Sen, *Cooperative conflicts*, 9-12; Van der Burg, 'Geen tweede boer,' 35.
31. Sen, *Cooperative conflicts*, 12-14, 28.
32. Sen, *Cooperative conflicts*, 26.
33. Maarten van der Linde en Johan Frieswijk, *De Volkshogeschool in Nederland, 1925-2010* (Hilversum: Verloren, 2013), 225.
34. Stromquist, "Women's empowerment," 314.
35. Sen, *Cooperative conflicts*, 7, 36.
36. Stromquist, "Women's empowerment," 313; Sen, *Cooperative conflicts*, 31.
37. Kabeer, "Resources," 457.
38. Stromquist, "Women's empowerment," 314.
39. Stromquist, "Women's empowerment," 314-316.
40. Apple, *Education and power*, 13.
41. Mineke van Essen, *Opvoeden met dubbel doel: Twee eeuwen meisjesonderwijs in Nederland* (Amsterdam: SUA, 1990), 149.
42. RHC GrA, toegangsnr. 2413, Afdeling Groningen van de Nederlandse Bond van Plattelandsvrouwen, 1947 – 2000, inv. nr. 1, notulen en jaarverslagen 1947-1948, jaarverslag 1947.
43. RHC GrA, Afdeling Groningen, notulen en jaarverslagen 1947 – 1948, vergadering 16 januari, 1947.
44. RHC GrA, toegangsnr. 2413, Afdeling Groningen van de Nederlandse Bond van Plattelandsvrouwen, 1947 – 2000, inv. nr. 3, notulen en jaarverslagen 1951 – 1954, jaarverslag 1951; "Overlijdensregister 1951," AlleGroningers, geraadpleegd op 14 augustus, 2020, <https://www.allegroningers.nl/zoeken-op-naam/deeds/6ea12145-eda5-57cb-b738-c1df5e78e8e4?person=9b6b0739-3059-8f5a-054d-b37fb9aeb036>.
45. RHC GrA, Afdeling Groningen, notulen en jaarverslagen 1947 – 1948, jaarverslag 1947.
46. RHC GrA, Afdeling Groningen, notulen en jaarverslagen 1947 – 1948, uitgeknipt krantenartikel eerste pagina.
47. RHC GrA, Afdeling Groningen, notulen en jaarverslagen 1947 – 1948, vergadering 16 januari, 1947, jaarverslag 1947.
48. RHC GrA, Afdeling Groningen, notulen en jaarverslagen 1951 – 1954, o.m. jaarverslag 1952, jaarverslag 1953.
49. RHC GrA, Afdeling Groningen, notulen en jaarverslagen 1947 – 1948, o.m. vergadering 21 mei, 1948; RHC GrA, Afdeling Groningen, notulen en jaarverslagen 1949 – 1950, o.m. jaarverslag 1949; RHC GrA, Afdeling Groningen, notulen en jaarverslagen 1951 – 1954, o.m. vergadering 10 oktober, 1951; RHC GrA, Afdeling Groningen, notulen en jaarverslagen 1955 – mrt.1963, o.m. vergadering 22 september, 1955.
50. RHC GrA, Afdeling Groningen, notulen en jaarverslagen 1947 – 1948, o.m. vergadering 21 mei, 1947; RHC GrA, Afdeling Groningen, notulen en jaarverslagen 1949 – 1950, o.m. vergadering 14 januari, 1949; RHC GrA, Afdeling Groningen, notulen en jaarverslagen 1951 – 1954, o.m. vergadering 16 mei, 1952; RHC GrA, Afdeling Groningen, notulen en jaarverslagen, 1955 - mrt. 1963, o.m. jaarverslag

Bleker

- 1961; RHC GrA, Afdeling Groningen, notulen en jaarverslagen apr. 1963 – apr. 1970, o.m. jaarverslag 1964.
51. RHC GrA, Afdeling Groningen, notulen en jaarverslagen 1955 – mrt. 1963, jaarverslag 1955, 1956, 1957; RHC GrA, Afdeling Groningen, notulen en jaarverslagen apr. 1963 – apr. 1970, jaarverslag 1963.
52. RHC GrA, Afdeling Groningen, notulen en jaarverslagen 1947 – 1948, vergadering 19 maart, 1947.
53. Hooft, Van der, “Vrouwenleerschool,” 187.
54. RHC GrA, Afdeling Groningen, notulen en jaarverslagen 1947 – 1948, o.m. vergadering 19 maart, 1948; RHC GrA, Afdeling Groningen, notulen en jaarverslagen 1949 – 1950, o.m. vergadering 16 maart, 1950.
55. RHC GrA, Afdeling Groningen, notulen en jaarverslagen 1949 – 1950, vergadering 17 oktober, 1950; RHC GrA, Afdeling Groningen, notulen en jaarverslagen 1951 – 1954, excursie 2 juli, 1953.
56. RHC GrA, Afdeling Groningen, notulen en jaarverslagen 1947 – 1948, vergadering 13 november 1947.
57. RHC GrA, Afdeling Groningen, notulen en jaarverslagen 1951 – 1954, vergadering 15 november, 1951.
58. Gorter, *Strunen deur de tied*, 19.,
Brink, *Nederlandse Bond*, 83.
59. RHC GrA, Afdeling Groningen, notulen en jaarverslagen 1947 – 1948, vergadering 9 oktober, 1947; RHC GrA, Afdeling Groningen, notulen en jaarverslagen 1949 – 1950, vergadering 17 november, 1949; RHC GrA, Afdeling Groningen, notulen en jaarverslagen 1955 – mrt. 1963, vergadering 14 januari, 1955.
60. Brink, *Nederlandse Bond*, 83.
61. RHC GrA, Afdeling Groningen, notulen en jaarverslagen 1947 – 1948, vergadering 9 oktober, 1947.
62. RHC GrA, Afdeling Groningen, notulen en jaarverslagen 1955 – mrt. 1963, vergadering 22 sept, 1961, vergadering 22 maart, 1962.
63. RHC GrA, Afdeling Groningen, notulen en jaarverslagen 1955 – mrt. 1963, o.m. vergadering 15 november, 1957, vergadering 16 januari, 1959.
64. RHC GrA, Afdeling Groningen, notulen en jaarverslagen 1955 – mrt. 1963, vergadering 15 november, 1957.
65. RHC GrA, Afdeling Groningen, notulen en jaarverslagen 1955 – mrt. 1963, vergadering 22 september, 1961.
66. Gorter, *Strunen deur de tied*, 43.
67. Brink, *Nederlandse Bond*, 96.
68. Gorter, *Strunen deur de tied*, 31-32, 49.
69. RHC GrA, Afdeling Groningen, notulen en jaarverslagen 1947 – 1948, o.m. excursie 9 juni, 1948; RHC GrA, Afdeling Groningen, notulen en jaarverslagen 1949 – 1950, o.m. jaarverslag 1949; RHC GrA, Afdeling Groningen, notulen en jaarverslagen 1951 – 1954, o.m. jaarverslag 1954.
70. RHC GrA, Afdeling Groningen, notulen en jaarverslagen 1955 – mrt. 1963, o.m. excursie 28 mei, 1959.

'Ter bevordering van de belangen van plattelandsvrouwen'

71. RHC GrA, Afdeling Groningen, notulen en jaarverslagen 1955 – mrt. 1963, o.m. vergadering 23 februari, 1961.
72. RHC GrA, Afdeling Groningen, notulen en jaarverslagen 1947 – 1948, vergadering 21 mei, 1948; RHC GrA, Afdeling Groningen, notulen en jaarverslagen 1949 – 1950, vergadering 18 maart, 1949.
73. Litjens, *Hoe het ook anders kan*, 18-20.
74. RHC GrA, Afdeling Groningen, notulen en jaarverslagen 1951 – 1954, vergadering 25 april, 1952.
75. RHC GrA, Afdeling Groningen, notulen en jaarverslagen 1955 – mrt. 1963, vergadering 13 september, 1957.
76. RHC GrA, Afdeling Groningen, notulen en jaarverslagen 1955 – mrt. 1963, vergadering 13 september, 1957.